

VLADIMÍR MANDA:
Teória poznania Johna Locka

Bratislava: IRIS 2005, 167 s.

K známym menám novovekej filozofie, ako sú Descartes, Leibniz, Bacon, patrí aj meno empirika Johna Locka. Locke skúmal ľudské poznanie v rozsiahlom diele *An Essay Concerning Human Understanding (Rozprava o ľudskom rozume)* a jeho obsahová veľkoleposť inšpirovala Vladimíra Mandu k napísaniu odbornej monografie *Teória poznania u Johna Locka*. Monografia je pre svoju odbornú náročnosť vhodná predovšetkým pre čitateľa s filozofickým vzdelaním a vďaka formálnej a jazykovej prehľadnosti aj pre študentov filozofie. Manda člení svoju knihu na štyri kapitoly, v ktorých rozoberá Lockovu teóriu ľudského poznania. Autor interpretuje hlavný cieľ Lockovej *Rozpravy*, ktorým je skúmanie pôvodu, istoty a rozsahu poznania, pričom nazerá za jednoduchú vonkajšiu formu Lockovej teórie a hlbšie skúma argumenty, ktoré tvoria jej základné tézy.

V úvode sa čitateľ oboznamuje s cieľom práce, s použitými bibliografickými zdrojmi a historicko-spoločenskými súvislosťami Lockovej tvorby. Prvá kapitola je venovaná analýze Lockovej kritiky vrodenej idey. Jej prínosom je autorovo objavenie Lockovej rozpornej myšlienky, ktorá pripúšťa vrodenej idey s predpokladom: „*To, čo je v myšli, musí byť myslou aj vnímané.*“ A to potvrdzuje možnosť, že ľudská myseľ nereflektuje niektoré svoje operácie.

Autor poukazuje na použitie princípu sebareflexie v Lockovej teórii vrodenej idey – v zmysle upozornenia na nevrodenu ideu osobnej identity. V prvej kapitole sa kladie dôraz na empirický spôsob, ktorý Locke uplatňuje pri skúmaní právd rozumu a právd faktu. Táto empirická platforma nepozná kategóriu fakticky pravdivých výrokov. Lockove výroky sú založené na jednoduchých ideách získaných skúsenosťou. Čitateľ sa oboznamuje aj s diferenciáciou výrokov – na výroky s istou pravdivosťou a výroky s pravdepodobnou pravdivosťou. Cieľom autora nie je kritizovať Lockovu teóriu vrodenej idey, ale poznať jeho pohľad na problematiku. V závere kapitoly je Lockova kritika vrodenej idey umiestnená aj do historicko-spoločenských súvislostí, a to ako kritika inštitucionálnej doktríny.

Jadrom knihy je druhá kapitola, ktorá je obsahovo najbohatšia i najrozsiahlejšia. Autor sa venuje Lockovým jednoduchým a zloženým ideám. Čitatelia tu ocenia prehľadné a logicky súvislé členenie kapitoly: 1. všeobecné vymedzenie ideí; 2. charakteristika jednoduchých ideí; 3. proces tvorby zložených ideí operáciami mysle; 4. reálnosť a adekvátnosť ideí.

V prvom okruhu autor porovnáva Lockovo a Descartovo vymedzenie idey, ktorá ako termín pochádza od Platóna. Zdôrazňuje Lockov nový spôsob použitia tohto výrazu, ktorým stotožňuje zmyslovú a rozumovú ideu. Pri analýze argumentov nachádzame protirečenie, ktoré vyplýva z dualistickej charakteristiky jednoduchých ideí. Na jednej strane ich Locke opisuje ako dané zmyslami, a na druhej strane ich chápe ako vytvárané v obsahu mysle. Manda ďalej spracúva problematiku idey priestoru a tvaru, pričom zaujímavým momentom je ich vyňatie zo skupiny jednoduchých modov a ich zaradenie medzi jednoduché zmyslové idey. Zámerom tohto Mandovho preradenia bolo vytvoriť komplexnú predstavu o jednoduchých zmyslových ideách.

Pri skúmaní Lockovej teórie jednoduchých ideí reflexie autor narazil na nejasnosti, ktoré sa týkajú predpokladu, že jediným obsahom ľudskej mysle sú jednoduché idey. Manda pripúšťa, že je to tak, avšak len vtedy, ak sú obsahom mysle i odtlačky. V knihe tak možno nájsť aj množstvo poznámok k Lockovým ambivalentným myšlienkam, ako aj autorových komentárov – napríklad k teórii vzniku jednoduchých a zložených modov alebo k problematike idey substance. Autorovo dôrazné stanovisko sa ukazuje pri skúmaní pravdivosti idey, ktorá je vzťahovo vymedzená a prepojená s Božou pravdou.

V tretej kapitole monografie Manda rozoberá vzťah jednotlivých druhov ideí k jazykovým výrazom a veľký priestor venuje vzniku abstraktných ideí nominálnych a reálnych podstát. Pri skúmaní jednoduchej idey z jazykového hľadiska autor objavuje problém: podľa Locka sú jednoduché idey jedinečné a zmyslové, zatiaľ čo Mandovi sa javia z jazykovej stránky ako všeobecné a druhové. Podobný rozpor sa nachádza aj v Lockových názoroch na zložité idey, ktoré nie sú zmyslové, ak sa z pozície jazykovej formy stavajú do pozície abstraktných a všeobecných. Tretiu kapitolu Manda uzavrel svojím akceptovaním Lockovej teórie o zloženom obsahu jednoduchých ideí.

Názory na Lockovu teóriu poznania, na spôsob spracovania jednoduchých ideí myslou, ale i na Lockov rozumový dôkaz existencie Boha sú obsahom poslednej kapitoly. Za zaujímavú považujem Mandovu polemiku s Lockovými myšlienkami o Bohu. Boh podľa Locka na jednej strane predstavuje duchovné súcno, no na druhej strane je základom vzniku rôznorodých materiálnych súcien. Locke popiera vznik sveta ako výsledok kauzálneho pôsobenia večného súcna. V monografii je ďalej zachytená napríklad aj analýza Lockových argumentov týkajúcich sa problematiky všeobecného poznania, ktorá upozorňuje na niektoré protichodné stanoviská.

Napriek protirečeniam vidí Vladimír Manda v Lockovom diele prínos k oslobodeniu teórie poznania od stredovekých sylogistických konštrukcií a nachádza v ňom pozitívny prvok, ktorým je synkretizmus náboženskej viery a prírodovedného poznania. Mandova kniha sa nesie v odbornom duchu a prináša systematickú podobu Lockovej teórie poznania, ktorá je začlenená do historického priestoru.

Jarmila Hargašová

Mgr. Jarmila Hargašová
Katedra filozofie FF UKF v Nitre
Hodžova 1
949 74 Nitra
SR